ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Зайнидинӣ Муаттархон Зайнидин дар мавзуи «Махсусияти мундариҷавӣ ва жанрии гӯшаи «Анбӯр»-и нашрияи «Ҳақиқати Ленинобод» («Ҳақиқати Суғд»)» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.22. Рӯзноманигорӣ

Автореферати диссертатсияи Зайнидинӣ Муаттархон Зайнидин ба омӯзиш ва таҳқиқи яке аз масъалаҳои муҳимми публитсистикаи тоҷик — хусусиятҳои мундариҷавӣ, жанрӣ ва бадеии ҳаҷв дар матбуоти даврӣ, бахусус мавқеъ ва нақши гӯшаи ҳаҷвии «Анбӯр»-и рӯзномаи «Ҳақиқати Ленинобод», бахшида шудааст. Мавзӯи таҳқиқотӣ аз ҷиҳати аҳаммияти илмӣ, адабӣ, публитсистӣ ва таърихӣ мубрам буда, омӯзиши он барои муайян намудани ҷойгоҳи ҳаҷв дар рушди матбуоти тоҷик аҳаммияти назаррас дорад.

Муаллиф дар автореферат масъалаи таҳқиқи ҳаҷвро на танҳо ҳамчун воситаи ханда ва дилхушии хонанда, балки ҳамчун яке аз шаклҳои муассири инъикоси воқеияти иҷтимоӣ, танқиди камбудиҳо ва тарбияи ахлоқии ҷомеа баррасӣ намудааст. Аз ин нуқтаи назар, мавзуи таҳқиқот бо талаботи таҳқиқоти муосири адабиётшиносӣ ва публитсистика мувофиқ буда, аҳаммияти назариявию амалии хосса дорад.

Яке аз ҷиҳатҳои мусбати таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф ба таърихи ташаккул ва рушди ҳаҷв дар матбуоти тоҷик таваҷҷуҳи ҷиддӣ намуда, маводи гӯшаи «Анбӯр»-ро ҳамчун объекти мушаххаси таҳқиқ интихоб кардааст. «Ҳақиқати Ленинобод» ҳамчун яке аз нашрияҳои муҳими даврӣ дар ҳаёти фарҳангӣ ва иттилоотии минтақа нақши назаррас дошта, омӯзиши маводи ҳаҷвии он имконият медиҳад, ки хусусиятҳои муҳими ҳаёти иҷтимоӣ, ахлоқӣ ва фарҳангии давраи муайян бозтоб гарданд.

Дар автореферат масъалаи жанрҳои ҳаҷвӣ низ мавриди таваҷҷуҳи муаллиф қарор гирифтааст. Аз таҳлилҳо бармеояд, ки дар саҳифаҳои «Анбӯр» фелетон, памфлет, луқма, эпиграмма, нақиза ва дигар шаклҳои ҳаҷвӣ истифода гардидаанд. Муаллиф бо такя ба маводи мушаххас кӯшиш намудааст, ки хусусиятҳои сохторӣ ва мундариҷавии ин жанрҳоро муайян намуда, ҷойгоҳи онҳоро дар низоми матбуоти ҳаҷвии тоҷик нишон диҳад.

Қобили таваҷҷуҳ аст, ки дар таҳқиқот ба масъалаи таносуби воқеият ва тахайюл дар ҳаҷвияҳои адабӣ-публитсистӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир шудааст. Ин масъала аз ҷиҳати назарияи эҷоди бадеӣ аҳаммияти муҳим дорад. Муаллиф дуруст таъкид мекунад, ки воқеият барои ҳаҷв манбаи асосии эҷод буда, тахайюл ва унсурҳои бадеӣ барои таъсирнок, ҷолиб ва муассир намудани тасвири воқеият хизмат мекунанд. Яъне, ҳаҷвнигор воқеияти иҷтимоиро танҳо бозгӯ намекунад, балки онро тавассути киноя, муболиға, тамасхур, пичинг ва дигар воситаҳои бадеӣ бозсозӣ намуда, ба хонанда таъсири бештар мерасонад.

Муаллиф барои собит намудани ин андеша аз як қатор матолиби гӯшаи «Анбӯр» истифода кардааст. Аз ҷумла, таҳлили ҳаҷвияҳои «Анбӯри азиз!», «Арзи ариза», «Гургҳои навбаромад», «Ба китобфурӯшӣ қасам доданд», «Меваҳои сухангӯ» ва дигар маводи ҳаҷвӣ нишон медиҳад, ки муаллифон мушкилоти воқеии ҷомеаро бо тасвирҳои бадеӣ ва унсурҳои тахайюлӣ омезиш додаанд.

Масалан, дар таҳлили «Анбӯри азиз!» воқеияти кӯчаҳои шаҳри Хуҷанд ва вазъи номуносиби онҳо тавассути ифодаҳои кинояви ва образнок тасвир шудааст. Истифодаи чунин ибораҳо, аз ҷумла «пудраи бепул», ба матн таъсири хос бахшида, вазъи воқеии кӯчаҳоро барои хонанда возеҳтар мегардонад. Ин гуна мисолҳо нишон медиҳанд, ки муаллифони ҳаҷвияҳо аз имкониятҳои забони бадеӣ барои муассир намудани танқиди иҷтимоӣ самаранок истифода бурдаанд.

Таҳлили шеъри ҳаҷвии «Арзи ариза» низ ҷолиб мебошад. Дар он «ариза» ҳамчун шахс тасаввур шуда, ба сухан меояд ва аз муносибати масъулон ба тақдири худ шикоят мекунад. Ин усули бадеӣ – ба ашёи беҷон додани хусусияти инсонӣ имконият медиҳад, ки камбудии мавҷуда ба таври ғайримустақим, вале муассир танқид карда шавад. Аз ин рӯ, интихоби чунин намунаҳо барои таҳқиқи муносибати воқеият ва тахайюл дар ҳаҷв қобили дастгирист.

Ҳамчунин, дар таҳқиқ ба хусусияти сарлавҳаҳои ҳаҷвӣ таваҷҷуҳ зоҳир шудааст. Сарлавҳаҳои «Гургҳои навбаромад», «Меваҳои сухангӯ» ва ғайра пеш аз оғози матн таваҷҷуҳи хонандаро ҷалб намуда, дар муайян кардани мазмун ва самти танқидии мавод нақши муҳим доранд. Ин ҷиҳат нишон медиҳад, ки муаллифони матолиби «Анбӯр» на танҳо ба мазмун, балки ба шакли пешниҳоди мавод низ аҳаммият додаанд.

Ҷанбаи дигари муҳими таҳқиқот омӯзиши вазифаи тарбиявию ахлоқии ҳаҷв мебошад. Муаллиф ба таври асоснок таъкид мекунад, ки мақсади ҳаҷв танҳо хандондани хонанда нест. Ҳадафи асосии ҳаҷв ошкор

намудани иллатҳои иҷтимоӣ, танқиди рафтору кирдорҳои ношоиста, водор намудани шахс ба худшиносӣ ва мусоидат ба ислоҳи камбудиҳо мебошад. Аз ин лиҳоз, ҷанбаи тарбиявии осори ҳаҷвӣ аз муҳимтарин хусусиятҳои он ба шумор меравад.

Дар автореферат инчунин масъалаи аҳаммияти таърихии маводи «Анбӯр» ба таври қобили қабул матраҳ гардидааст. Ҳаҷвияҳои ин гӯша на танҳо ҳамчун осори адабӣ ва публитсистӣ, балки ҳамчун ҳуҷҷати муайяни иҷтимоӣ низ арзиш доранд. Онҳо имконият медиҳанд, ки муҳаққиқони оянда вазъи иҷтимоӣ, ахлоқӣ, фарҳангӣ ва маишии солҳои 50–60-уми асри XX-ро аз диди дигар омӯзанд. Аз ин ҷиҳат, маводи «Анбӯр» метавонад ҳамчун яке аз сарчашмаҳои арзишманди омӯзиши таърихи матбуоти тоҷик ва ҳаёти иҷтимоии давраи мазкур истифода шавад.

Ҷиҳати дигари мусбати таҳқиқот дар он аст, ки муаллиф ба ҷанбаи жанрии ҳаҷвияҳо таваҷҷуҳ намуда, мушкилоти муайян намудани жанри баъзе навиштаҳоро низ таъкид кардааст. Дар ҳақиқат, дар матбуоти даврӣ байни ҳаҷвияи умумӣ ва жанрҳои мушаххаси ҳаҷвӣ ҳамеша сарҳади дақиқ мушоҳида намешавад. Баъзе матолиб дорои унсурҳои ҳаҷвӣ мебошанд, вале ба талаботи пурраи фелетон, памфлет, эпиграмма ё дигар жанрҳо ҷавобгӯ нестанд. Ба миён гузоштани чунин масъала аз нуқтаи назари жанршиносӣ аҳаммияти назариявӣ дорад.

Муаллиф дар натиҷаи таҳқиқ ба хулосаи муҳим мерасад, ки дар матолиби «Анбӯр» воқеият ва тахайюл муносибати табиӣ дошта, воқеият ҳамчун асоси эҷод ва тахайюл ҳамчун воситаи муассир намудани тасвир хизмат мекунад. Ин натиҷа бо хусусияти табиии ҳаҷв ҳамчун навъи тасвири бадеӣ ва публитсистӣ мувофиқ мебошад.

Аз муҳтавои автореферат бармеояд, ки муаллиф дар таҳқиқи мавзӯъ аз маводи зиёди матбуоти даврӣ истифода намуда, кӯшиш кардааст, ки андешаҳои назариявиро бо мисолҳои мушаххас асоснок намояд. Ин усул арзиши илмии корро афзун намуда, ба хонанда имконият медиҳад, ки хулосаҳои муаллифро дар заминаи маводи воқеӣ арзёбӣ намояд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот низ назаррас аст. Натиҷаҳои бадастомада метавонанд ҳангоми таълими таърихи матбуоти тоҷик, адабиётшиносӣ, публитсистика, жанрҳои журналистӣ ва назарияи адабиёт истифода шаванд. Ҳамчунин, маводи таҳқиқот барои таҳияи корҳои илмии минбаъда оид ба таърихи ҳаҷви тоҷик ва рушди матбуоти ҳаҷвӣ метавонад заминаи мусоид фароҳам оварад.

Бо вуҷуди арзишҳои зикршуда, дар автореферат баъзе нуктаҳое низ ба назар мерасанд, ки такмили онҳо ба манфиати таҳқиқот хоҳад буд.

1. Дар баъзе мавридҳо хулосаҳои муаллиф хусусияти умумӣ доранд. Махсусан, андешаҳо оид ба вазифаи тарбиявӣ ва иҷтимоии ҳаҷв дар чанд маврид бо мазмуни наздик такрор шудаанд. Агар ин натиҷагириҳо бештар бо далелҳои мушаххас ва муқоисаи матолиби гуногун асоснок мегардиданд, арзиши таҳлилӣ боз ҳам меафзуд.
2. Масъалаи таснифи жанрҳои ҳаҷвӣ дар автореферат ба таври умумӣ матраҳ гардидааст. Азбаски муаллиф худ ба мушкилоти муайян намудани жанри баъзе навиштаҳо ишора мекунад, хуб мебуд, ки меъёрҳои жанрии фелетон, памфлет, луқма, эпиграмма ва нақиза равшантар нишон дода шуда, намунаҳои мушаххас бо ҳам муқоиса карда мешуданд.

Дар умум, автореферати диссертатсияи Зайнидинӣ Муаттархон Зайнидин нишон медиҳад, ки муаллиф мавзуи интихобнамудаи худро ба таври мақсаднок ва илмӣ таҳқиқ намуда, дар муайян намудани хусусиятҳои мундариҷавӣ, жанрӣ ва бадеии гӯшаи «Анбӯр» саҳми муайян гузоштааст. Мавзуи диссертатсия мубрам, натиҷаҳои таҳқиқ дорои аҳаммияти илмӣ ва амалӣ буда, хулосаҳои пешниҳодшуда ба ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот мутобиқат доранд.

Хулоса автореферати диссертатсияи «Махсусияти мундариҷавӣ ва жанрии гӯшаи «Анбӯр»-и нашрияи «Ҳақиқати Ленинобод» («Ҳақиқати Суғд»)»дар мавзуи «Махсусияти мундариҷавӣ ва жанрии гӯшаи «Анбӯр»-и нашрияи «Ҳақиқати Ленинобод» («Ҳақиқати Суғд»)» ба масъалаи муҳими адабиётшиносӣ ва публитсистикаи тоҷик бахшида шуда, аз лиҳози муҳтаво, сохтор, арзиши илмӣ ва аҳаммияти амалии худ ба талаботи муқарраргардидаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад ва муаллиф барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 6.2.22. Рӯзноманигорӣ сазовор мебошад.

Муқарриз:
номзади илмҳои филология, муаллими калони
кафедраи журналистика ва иттилооти рақамии
Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода Сайфитдинова Г.А.
«10» августи соли 2026.

Сурога: 73401920, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6
Тел: (992) 904094447
E-mail: gulchehra.sayfiddinova@mail.ru

Имзои Сайфитдинова Гулчехра Азимовнаро тасдик менамоям:
И.в. сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи байналмилалии забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода Сичоатова М.Г.
«10» августи соли 2026.

Сурога: 734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, кӯчаи Муҳаммадиев 17/6
Телефон: +992 (37) 232-50-00
E-mail: rectorat.dbzkh1.tj@mail.ru
Сомона: dbz.tj